

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

 GBWN
GENDER BUDGET WATCHDOG NETWORK

 Sverige

Premoščavanje rodnog jaza u klimatski otpornoj poljoprivredi: Nalazi iz Orahovca i Podujeva

Januar 2026.

Podržala:

Realizovala::

 Democracy
Plus

**PREMOŠĆAVANJE
RODNOG JAZA U
KLIMATSKI OTPORNOJ
POLJOPRIVREDI:
NALAZI IZ ORAHOVCA I
PODUJEVA**

AUTORKA:

Albana Rexha
Čiši analitičar politika

Posetite našu internet stranicu
www.dplus.org

@democracyplus

@democracy-plus

@democracy_plus

@Democracy.Plus

Naša kancelarija:

Ulica Bajram Kelmendi, br.92, V sprat
Priština, 10000
Kosovo

+383 (0) 38 749 288
info@dplus.org

Ovaj kratak pregled politike pripremljen je na engleskom jeziku, te vas molimo da za svaku nejasnoću u ovoj prevedenoj i prilagođenoj verziji konsultujete izvornu publikaciju pod nazivom „Bridging the Gender Gap in Climate-Resilient Agriculture: Evidence from Rahovec and Podujevë”.

Ovaj dokument o politici je osmišljen u sklopu projekta „Rodno osetljive subvencije u poljoprivredi: Veća otpornost na klimatske promene među poljoprivrednicama u Podujevu i Orahovcu“, koji je omogućen podrškom Mreže žena Kosova (KWN) preko Mreže za nadzor rodnog budžeta II (GBWN). Ovu publikaciju finansiraju Austrijska agencija za razvoj (ADA) i Švedska. Sadržaj iste isključiva je odgovornost Demokratije Plus (D+) i ne odražava nužno stavove ADA, Švedske, GBWN-a ili KWN-a.

Sadržaj

Uvod.....	6
Metodologija	7
Analiza podataka	9
Zastupanje	9
Resursi.....	12
Realno stanje	16
Preporuke	17
Zaključak.....	19
PRILOG I: Pitanja za diskusije u fokus grupama	20
PRILOG II: Pitanja za usmeravanje polustrukturiranih intervjua u opštinama	21

Uvod

Ova rodna analiza ima za cilj da analizira kako nejednakosti, tako i rodno specifične mogućnosti u sektoru poljoprivrede, kao posledica klimatskih promena u opštinama Podujevo i Orahovac. Ove dve opštine predstavljaju područja od posebnog značaja za poljoprivredu na Kosovu, te samim tim pružaju dragocenu empirijsku osnovu za razumevanje sprege između rodne dinamike i klimatskih promena u različitim poljoprivrednim sistemima i u odnosnim lokalnim privredama.

Prvo, Opština Podujevo ima prevashodno ruralnu strukturu, s obzirom da više od 70% njenog stanovništva nastanjuje seoska područja, a povrh toga raspolaže značajnim resursima za razvoj poljoprivrede. Ukupna površina obradivog zemljišta dostiže oko 33,295 hektara, od kojih se 56% koristi za ispašu, 16% čine livade, a ostatak za uzgoj povrća.¹ Drugo, Opština Orahovac smatra poljoprivredu sektorom od velikog potencijala za podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja. Ova opština je nadaleko poznata po uzgajanju vinove loze, koja se prostire na približno 2,400 hektara, od kojih je 75% namenjeno proizvodnji vinskog grožđa a 25% stonog grožđa. Sem toga, u ovoj opštini se uzgaja oko 2,300 hektara povrća, kao što su paprika i krompir, kao i oko 2,500 hektara žitarica.

U ovakvom kontekstu, analiza nastoji da proizvede podatke i znanje koji će podržati uvođenje rodne perspektive u lokalne poljoprivredne politike i intervencije vezane za klimatske promene.

U konačnici će nalazi iste poslužiti u daljem usmeravanju ciljanih mera koje jačaju otpornost poljoprivrednica na klimatske promene u obe opštine.

- Vođena standardima Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), ova rodna analiza ima za cilj da:
- prepozna razlike između i unutar različitih grupa žena i muškaraca, koje proizilaze iz neravnopravne raspodele resursa, mogućnosti, ograničenja i vlasti;
- se postara da se različite potrebe žena i muškaraca jasno prepoznaju i na njih odgovori u svim fazama ciklusa izrade politika, od sastavljanja pa do primene i procene;
- prepozna različite uticaje koje politike, programi i projekti mogu imati na žene i muškarce;
- prikupi i artikuliše perspektive žena i muškaraca, čineći njihov doprinos suštinskim delom procesa izrade politika, programa i projekata;
- podstakne intervencije u poljoprivrednom sektoru koje su u većoj meri bazirane na informacijama, sveobuhvatne i rodno i klimatski osetljive.²

Struktura analize je sledeća: prvi deo predstavlja metodološki okvir, za kojim sledi analiza podataka, a na kraju sledi niz preporuka zasnovanih na dokazima, predstavljenim u delu koji se tiče realizacije.

1 Opština Podujevo. Opštinski razvojni plan (2016-2025), septembar 2015. Dostupan na https://podujeve.rks-gov.net/wp-content/uploads/2025/02/PZHK-Podujevo_FINAL.pdf

2 Evropski institut za rodnu ravnopravnost. (2019). Gender Mainstreaming. Gender Analysis. Dostupno na: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming>.

Metodologija

Ova rodna analiza koristi 4R metodu, koja omogućava sveobuhvatno razmatranje rodne dinamike, usredsređujući se na četiri ključne dimenzije: Zastupanje, Resursi, Realno stanje i Preporuke.

ZASTUPANJE (REPRESENTATION): Ova dimenzija preispituje i analizira rodnu distribuciju, na osnovu podataka razvrstanih po polu, na svim nivoima odlučivanja u poljoprivrednom sektoru u opštinama Podujevo i Orahovac, u trogodišnjem vremenskom periodu (2022–2024).

Analizirani podaci uključuju:

- a) sastav osoblja odeljenja po polu, uključujući rukovodeće funkcije (direktor), službenike i sve druge nivoe osoblja;
- b) rodni sastav konkursne komisije i kriterijume za dobijanje istih, kao i procenu da li su rodna analiza i uticaj klimatskih promena uzeti u obzir prilikom sastavljanja ovih poziva;
- c) rodni sastav konkursne komisije;
- d) pravni osnov za sastavljanje konkursnih komisija, kako bi se proverilo da li su ispunjeni kriterijumi za izbor njihovih članova.

RESURSI (RESOURCES): Ova dimenzija razmatra dodelu resursa: informacija, vremena i novca među poljoprivrednicima i poljoprivrednicama. Analiza je vođena pitanjima koja slede u nastavku:

- a) način na koji su poljoprivrednici obavešteni o konkursima i relevantnim kriterijumima, nivo rodne osetljivosti metoda koje su korišćene za informisanje i da li postoje razlike u pristupu prema ženama i muškarcima poljoprivrednicima;
- b) broj žena i muškaraca poljoprivrednika koji su bili dobitnici konkursa za subvencije u poslednje tri godine (2022–2024), sa podacima razvrstanim za svaki konkurs;
- c) broj žena i muškaraca poljoprivrednika koji su bili dobitnici konkursa u periodu od 2022–2024. godine, sa podacima razvrstanim za svaki konkurs;
- d) iznos finansijskih sredstava koje su poljoprivrednici i poljoprivrednice ostvarili u periodu od 2022–2024. godine;
- e) broj prijava primljenih od žena i muškaraca poljoprivrednika iz opština Podujevo i Orahovac u poslednje tri godine, za svaki objavljeni poziv;
- f) broj registrovanih poljoprivrednika u opštinama Podujevo i Orahovac, po polu, kao i broj aktivnih poljoprivrednika.

REALNO STANJE (REALIA): Ova dimenzija istražuje osnovne društvene, kulturne i institucionalne faktore koji doprinose rodnom nejednakostima identifikovanim u dimenzijama zastupljenosti i resursa. U nameri da obezbedi direktna saznanja od poljoprivrednika, D+ je realizovao dve diskusije u fokus grupama — po jedna u svakoj opštini — sa ženama i muškarcima poljoprivrednicima (pitanja u Prilogu I), kao i po jedan intervju u svakoj opštini sa predstavnicima odeljenja za poljoprivredu (pitanja u Prilogu II). Ove diskusije imaju za cilj da razmotre:

- a) način na koji klimatske promene utiču na poljoprivredni rad žena i muškaraca iz različitih društvenih grupa;
- b) da li su opštinski odgovori i mehanizmi podrške uzeli u obzir ove rodno diferencirane uticaje klimatskih promena, uključujući i u okviru poziva za subvencije;
- c) kako društvene norme, obaveze brige, pristup tržištima i drugi kontekstualni faktori utiču na sposobnost žena da se uključe i ostvare koristi od poljoprivrednih aktivnosti.

Fokus grupe će koristiti otvorene i učesničke tehnike, u nameri da obezbede sveobuhvatan dijalog i dublje razumevanje međusektorskih izazova.

PREPORUKE (REALIZATION): Poslednja dimenzija analize sintetiše nalaze iz prethodne tri dimenzije u nameri da formuliše praktične, rodno-osetljive preporuke na nivou politike. Ove preporuke imaju za cilj da:

- a) odgovore na praznine i nejednakosti prepoznate u zastupanju i pristupu resursima;
- a) ojačaju klimatsku otpornost među poljoprivrednicama, promovisanjem jednakog pristupa informacijama, finansiranju i mogućnostima za izgradnju kapaciteta;
- a) podstaknu opštine da prisvoje rodno osetljiv pristup u budućim poljoprivrednim strategijama i u programima subvencija, uključujući dimenziju klimatske otpornosti.

Preporuke na nivou politike biće prilagođene lokalnim donosiocima odluka i predstavljene kao deo analize politike zagovaranja. Rodna analiza će poslužiti, ne samo kao alat za institucionalno učenje, već i kao vodič u primeni za promovisanje rodne ravnopravnosti i klimatske održivosti u poljoprivrednom sektoru u opštinama Podujevo i Orahovac.

Analiza podataka

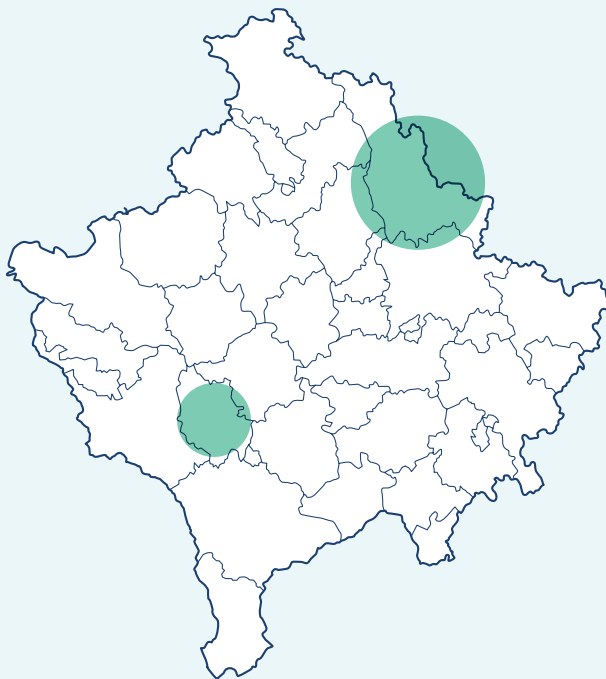
Zastupanje:

Na lokalnom nivou, opštinske uprave za poljoprivredu su institucije odgovorne za izradu i sprovođenje poljoprivrednih politika. Ove uprave su zadužene za izradu poljoprivrednih politika, objavljivanje poziva za subvencije, učešće u informativnim sesijama u vezi sa mogućnostima dobijanja subvencija i formiranje konkursnih komisija za procenu relevantnih prijava. Iz tog razloga, od suštinske je važnosti da ove institucije budu uključive u svom radu, i da osiguraju da politike, šeme subvencija i srodne aktivnosti budu rodno osetljive i da odgovaraju na specifične potrebe žena i muškaraca poljoprivrednika. Prvi korak u tom smeru je analiza rod-nog sastava osoblja i, potom, mesta na kojima rade.

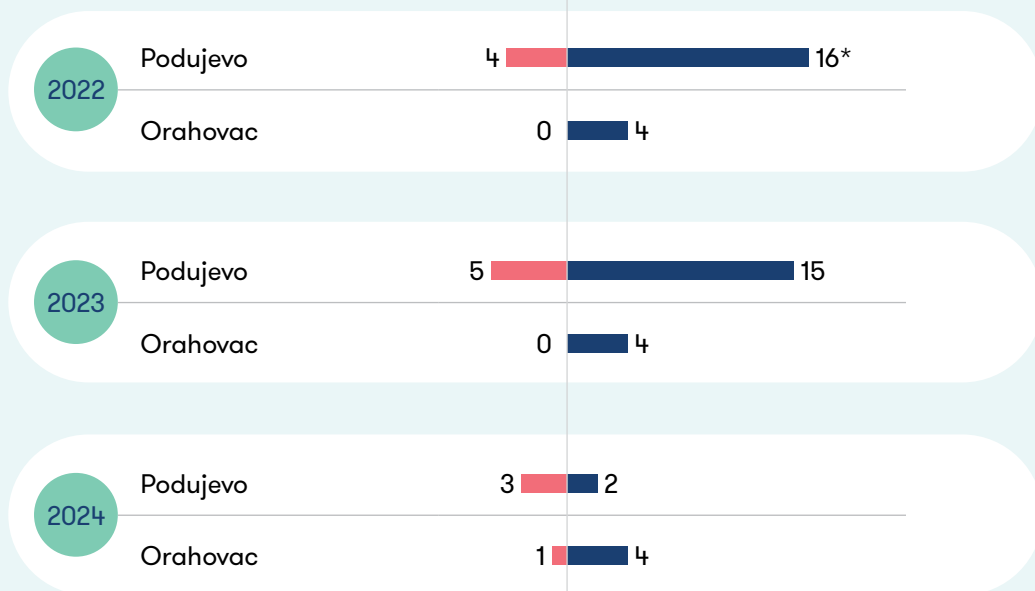
Kao što je prikazano u tabeli koja sledi u nastavku, obe opštine imaju po pet (5) članova osoblja. U Podujevu od ovog broja su tri (3) žene a dvoje (2) muškarci, dok se na čelu uprave nalazi jedna žena. Ova struktura oslikava visok nivo zastupljenosti i liderstva žena, služeći kao pozitivan primer postizanja rodne ravnoteže u opštinskim upravama za poljoprivredu. Nasuprot tome, u Orahovcu je samo jedan (1) član osoblja žena, dok su ostala četiri (4) muškarci, a na čelu direkcije se nalazi muškarac, što ukazuje na nedovoljnu zastupljenost žena u ovoj instituciji. Vredi napomenuti da 2022. i 2023. godine Uprava za poljoprivredu u Orahovcu nije zapošljavala nijednu ženu.

SLIKA 01.

Rodni sastav osoblja uprava za poljoprivredu u Podujevu i Orahovcu

Žena Muškaraca

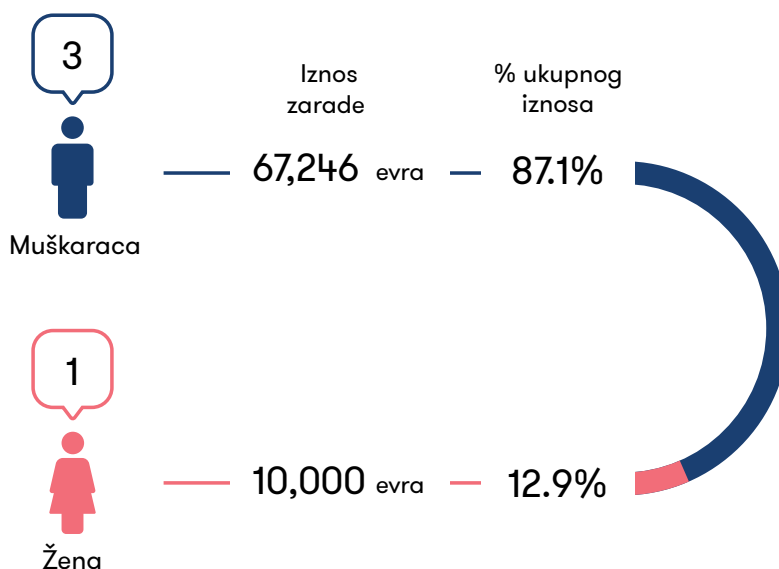

*Broj zaposlenih uključuje poljoprivredni i šumarski sektor, pošto su bili u sastavu jedinstvenog odeljenja do 2024. godine.

Izvor: Direktna komunikacija sa opštinom

■ SLIKA 02.
Zarade u 2024. godini
u Orahovcu, Uprava za
poljoprivredu

Izvor: Direktna
komunikacija sa
opštinom

Štaviše, podaci o zaradama razvrstani po polu u Opštini Orahovac pokazuju da su rashodi za zarade i dnevnice prevashodno dodeljeni zaposlenima muškog pola. Ova raspodela odgovara rodnom sastavu uprave, gde muškarci čine većinu zaposlenih. Nema dostupnih podataka razvrstanih po polu kada je reč o obukama ili studijskim posetama van zemlje. Sa druge strane, Opština Podujevo uopšte ne raspolaže takvim podacima.

Štaviše, pozive za subvencije upućuju službenici odnosnih direkcija, a većinu njih čine muškarci u Opštini Orahovac. Pošto je priprema ovih poziva od ključne važnosti da se obezbedi da se rodni aspekti uzmu u obzir i da poljoprivrednice ne budu isključene kroz restriktivne kriterijume, važno je da radne grupe uključe predstavnike oba pola. Prema informacijama koje je dostavila Uprava za poljoprivredu, pozive pripremaju zaposleni uprave unutar institucije, ne poklanjajući dovoljnu pažnju na rodni sastav komisija.³

Iako se prema članu 7 Uredbe o kriterijumima za dodelu subvencija, sastav konkursne komisije mora zasnovati na načelu rodne ravnopravnosti i uključivati pet (5) članova.⁴

Slično tome, i u Opštini Podujevo, član 7. Uredbe o kriterijumima i subvencijama obavezuje na formiranje komisija koje poštuju načelo rodne ravnopravnosti.⁵ Međutim, u praksi, prema izjavi predstavnika uprave, „nastojimo da uključimo žene u svaku komisiju, iako ne raspolažemo podacima o broju komisija i njihovom rodnom sastavu”.⁶

Sve komisije, uključujući i one koje su odgovorne za procenu subvencija, imenuje predsednik opštine. Nijedna od opština ne prikuplja podatke o rodnom sastavu ovih komisija. Međutim, Opština Podujevo je pokazala određeni nivo svesti kada je reč o uzimanju u obzir rodne ravnopravnosti tokom procesa imenovanja. Sa druge strane, Opština Orahovac nije pomenula rodnu ravnotežu kao faktor koji predvodi proces obrazovanja ovih komisija.

3 Sastanak u Upravi za poljoprivredu, Orahovac. 5 mart 2025.

4 Opština Orahovac Uredba o uslovima, kriterijumima i postupcima za dodelu subvencija. april 2017. Dostupna na <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=15264>

5 Opština Podujevo Uredba o uslovima, kriterijumima i postupcima za dodelu subvencija. april 2022. Dostupna na <https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=59474>

6 Sastanak u Upravi za poljoprivredu, Podujevo. 18. februar 2025.

Resursi:

U ovom delu, izveštaj analizira podatke o subvencijama razvrstane po polu, uključujući broj dodeljenih subvencija, modele prijavljivanja, kanale putem kojih se poljoprivrednici obaveštavaju o pozivima za subvencije i podršku koja im se pruža tokom procesa prijavljivanja.

Prvo, kada je reč o Opštini Podujevo, podaci prikazani u Tabeli 3 za period 2022–2024. ukazuju na kontinuirani rodni jaz u dodeli subvencija. Tokom ovog godišnjeg

perioda, dodeljeno je ukupno 1,365 subvencija, od kojih je 324 (oko 24%) dodeljeno ženama, a 1,041 (76%) muškarcima. 2022. godine, žene su dobile 115 od 602 subvencije, dok je u 2023. godini taj broj opao na 95 od 364. Iako je zabeležen blagi porast u 2024. godini, sa 114 subvencija dodeljenih ženama od ukupno 399, muškarci su dominirali među korisnicima duž sve tri godine. Ovaj trend ukazuje na kontinuiranu nejednakost u dobijanju subvencija, što znači da postoje strukturne i informativne barijere, koje svedoče o nesrazmeri u dodeli subvencija poljoprivrednicama.

■ **TABELA 01.** Broj subvencija dodeljenih poljoprivrednicima/poljoprivrednicama u Podujevu (2022-2024)

Broj subvencija 2022-2024

Godina	Žena 	Muškaraca 	Ukupno
2022	115	487	602
2023	95	269	364
2024	114	285	399

Izvor: Direktna komunikacija sa opštinom

Prema gorenavedenoj raspodeli subvencija, dodela finansijskih sredstava u Opštini Podujevo u periodu od 2022–2024. godine takođe predstavlja odraz rodne neravnopravnosti. Kao što je prikazano u Tabeli 4, poljoprivrednici su ostvarili većinu ukupnog iznosa subvencija u sve tri godine. U 2022. godini, žene su ostvarile 125,029.77 evra (25.7%), u poređenju sa 362,407.90 evra (74.3%) dodeljenih muškarcima. Isti ovaj jaz se nastavio i 2023. godine, kada je ženama dodeljeno 227,780.00 evra (28.1%), dok je muškarcima dodeljeno 584,492.50 evra (71.9%). Sličan obrazac se

primećuje i tokom 2024. godine, sa 287,934.26 evra (28.9%) dodeljenih ženama naspram 708,425.74 evra (71.1%) dodeljenih muškarcima.

Iako je ukupan iznos subvencija dodeljenih ženama bio u stalnom porastu duž trogodišnjeg perioda, muškarci su nastavili da ostvaruju znatno veći deo sredstava. Ova raspodela oslikava rodne nejednakosti koje su primećene u broju dodeljenih subvencija i pokazuje da se razlike u pristupu ne ogledaju samo u nivou učesća, već i u ukupnoj raspodeli finansijske podrške.

TABELA 02. Ukupan iznos subvencija (u evrima) dodeljenih ženama i muškarcima poljoprivrednicima u Podujevu (2022–2024)

Ukupan iznos novca 2022-2024

Godina	Žena 	Muškaraca 	Ukupno
2022	125,029.77 €	362,407.90 €	487,437.67 €
2023	227,780.00 €	584,492.50 €	812,272.50 €
2024	287,934.26 €	708,425.74 €	996,360.00 €

Izvor: Direktna komunikacija sa opštinom

Uporedba broja prijava sa brojem dodeljenih subvencija pokazuje da je manji broj korisnica u velikoj meri u srazmeri sa manjom stopom njihovog učešća u procesu prijavljivanja. U 2022. godini, 115 od 251 žene koja je podnela zahtev za subvencije je iste i dobilo (45.8%), u poređenju sa 487 od 1.295 podnosilaca zahteva muškog pola (37,6%). U 2023. godini, 95 od 147 žena koje su se prijavile u konačnici je bilo uspešno (64,6%), dok je to bio slučaj sa 269 od 450 podnosilaca prijave muškog pola (59,8%). Slično tome, 2024. godine, 114 od 236 žena koje su se prijavile dobilo je subvencije (48,3%), u poređenju sa 285 od 685 muškaraca koji su se prijavili (41.6%).

Ovi podaci ukazuju da, iako se poljoprivrednice u mnogo manjem broju prijavljuju za subvencije, njihove stope uspeha su uporedive, a u nekim godinama čak i prevazilaze stope muškaraca. To svedoči da je faza prijavljivanja, a ne proces procene, zapravo ključna tačka u kojoj se pojavljuju rodne neravnopravnosti, ističući važnost ciljanih intervencija u informisanju, širenju informacija i podršci tokom prijavljivanja samih poljoprivrednica.

TABELA 03. Broj prijava poljoprivrednika i poljoprivrednica za subvencije u Podujevu (2022–2024)

Broj podnosilaca prijave u periodu 2022-2024.

Godina	Žena 	Muškaraca 	Ukupno
2022	251	1295	1546
2023	147	450	597
2024	236	685	921

Izvor: Direktna komunikacija sa opštinom

Svaki poziv za poljoprivredne subvencije koji opština raspiše uključuje jednu afirmativnu meru osmišljenu da podstakne i podrži učešće poljoprivrednica. Kao rezultat ove mere, podnositeljke prijave dobijaju dodatne bodove tokom procesa procene, što povećava njihove šanse za izbor.⁷ Međutim, iako je ova mera pokazala pozitivne rezultate u povećanju angažovanja žena, ona se trenutno sprovodi kao unutrašnja inicijativa uprave i nije formalno uređena Uredbom o kriterijumima i subvencijama. Pozivi za subvencije objavljuju se na internet stranici opštine i dele se putem društvenih mreža. Sem toga, organizuju se budžetske rasprave u nameri da se na njima čuju i sakupe zabrinutosti i potrebe poljoprivrednika i poljoprivrednica širom opštine, prema rečima direktora za poljoprivredu u Orahovcu.

Drugo, u opštini Orahovac, poljoprivrednice čine samo mali procenat dobitnika subvencija. Podaci ukazuju da su tokom 2024. godine, žene činile samo oko 4%

poljoprivrednika koji su dobili subvencije kroz različite pozive za prijavljivanje na nivou opštine, naspram 96% muškaraca. Prema Upravi za poljoprivredu, podaci za prethodne godine nisu zabeleženi u digitalnom formatu i njihovo prikupljanje iziskuje značajno vreme, imajući u vidu da je potrebno pojedinačno proći kroz dosije svakog poljoprivrednika.

Ova izražena nejednakost svedoči o dubokom rodnom jazu u pristupu opštinskoj poljoprivrednoj podršci. Štaviše, opština ne prikuplja podatke razvrstane po polu u vezi sa iznosom finansijske podrške dodeljene svakom korisniku ili vrstom obezbeđene opreme, s obzirom na to da se ovi elementi ne analiziraju iz rodne perspektive.⁸ Ovaj nedostatak podataka razvrstanih po polu osetno ograničava kreiranje politika zasnovanih na dokazima i integrisanje načela rodno odgovornog budžetiranja u opštinske programe pomoći poljoprivredi.

■ **TABELA 04.** Broj subvencija dodeljenih poljoprivrednicima/ama u Orahovcu

Number of subsidies

Godina	Žena 	Muškaraca 	Ukupno
2024	59	1857	1916

Izvor: Direktna komunikacija sa opštinom

⁷ Sastanak u Upravi za poljoprivredu, Podujevo. 18. februar 2025.

⁸ Sastanak u Upravi za poljoprivredu, Orahovac. 5. mart 2025.

Informacije o pozivima za subvencije u Opštini Orahovac se objavljuju posredstvom internet stranice opštine i zvaničnih kanala na društvenim mrežama. Međutim, opština ne sprovodi inicijative ili informativne kampanje koje su posebno osmišljene da informišu i uključe poljoprivrednice. Štaviše, nijedan od poziva za subvencije ne uključuje afirmativne mere za smanjenje rodne nejednakosti u korišćenju opštinskih programa podrške poljoprivredi. Prijave se procenjuju isključivo na osnovu opštih kriterijuma navedenih u pozivu, bez dodatnih mera koje bi pomogle u ublažavanju strukturnih prepreka sa kojima se poljoprivrednice suočavaju.

Gledano u celosti, ovi faktori doprinose nedovoljnoj zastupljenosti žena među dobitnicima subvencija i naglašavaju potrebu za proaktivnijim i rodno osetljivim pristupom u izradi i sprovođenju opštinskih programa poljoprivrednih subvencija.

Sa stanovišta klimatske održivosti, ograničeno učešće poljoprivrednica u opštinskim programima subvencija ukazuje na zabrinutosti u vezi sa uključivošću i delotvornošću lokalnih napora za prilagođavanje klimatskim promenama. Poljoprivredne subvencije igraju ključnu ulogu u održavanju investicija u prakse klimatske otpornosti, kao što su poboljšani sistemi za navodnjavanje, usevi otporni na sušu, energetski efikasni plastenici i održivo upravljanje stočnim fondom. Nedovoljna zastupljenost žena među dobitnicima subvencija u Orahovcu sugerise da poljoprivrednice mogu imati ograničeniji pristup resursima, koji postaju sve neophodniji za prilagođavanje uticajima klimatskih promena.

U odsustvu podataka razvrstanih po polu o vrsti i obimu pružene podrške, opština nije u stanju da proceni da li investicije vezane za klimu podjednako dopiru do žena i muškaraca poljoprivrednika, što nosi opasnost da pojača njihovu već postojeću ranjivost na klimatske rizike.

Realno stanje:

Ova dimenzija ispituje osnovne društvene, kulturne i institucionalne faktore koji oblikuju rodne nejednakosti identifikovane u dimenzijama Zastupanje i Resursi. Dok kvantitativni podaci ukazuju na nejednak pristup subvencijama i strukturama odlučivanja, dimenzija Re-

alno stanje (Realia) ima za cilj da objasni razloge za prevladavanje ovih nejednakosti istraživanjem doživljenih iskustava, društvenih normi i institucionalnih praksi na lokalnom nivou.

Da bi se zabeležila ova dinamika, sprovedene su dve diskusije u fokus grupama, po jedna u svakoj opštini, sa ženama i muškarcima poljoprivrednicima, kao i polustrukturirani intervju u svakoj opštini sa predstavnicima opštinskih uprava za poljoprivredu. Ove kvalitativne metode pružaju direktan uvid u način na koji se rod, klimatske promene i lokalna uprava prepliću u oblikovanju pristupa poljoprivrednika opštinskim mehanizmima podrške.

Duž diskusija u fokus grupama, poljoprivrednice su prepoznale niz faktora koji su međusobno povezani u njihovom pristupu opštinskom finansiranju i kapacitetu da se angažuju u merama za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama. Ovi faktori uključuju veliko opterećenje obavljanjem neplaćenog rada na uslugama brige i staranja o domaćinstvu, ograničen pristup ranim i ciljanim informacijama o mogućnostima subvencionisanja, nedostatak digitalnih veština za snalaženje u postupcima prijavljivanja, kao i restriktivne kriterijume prihvatljivosti, kao što su zahtevi za sufinansiranje.

Učesnice su takođe ukazale da standardizovani dizajn poziva za subvencije često ne oslikava različite potrebe i proizvodnu stvarnost poljoprivrednica, niti tekuće promene i rizike povezane sa klimatskim promenama. Štaviše, žene su prijavile ograničeno znanje i svest o klimatskim promenama i njihovim implikacijama na obavljanje poljoprivrednih poslova, što dodatno ograničava njihovu sposobnost da usvoje klimatski otporne prakse.

Poljoprivrednice su izjavile da klimatske promene sve više remete tradicionalne poljoprivredne kalendare i proizvodne cikluse, stvarajući neizvesnost i dodatna opterećenja u njihovom svakodnevnom radu. Učesnice su opisale jasne promene u sezonskim modelima, uključujući zakašnjenja u periodima setve i žetve, neuobičajeno hladne ili tople mesece i nepredvidive fluktuacije vremena. Kao što je to jedna žena primetila: „Paprike su nikle 1. jula, skoro mesec dana kasnije nego uobičajeno“, dok je druga pojasnila da su je neuobičajeno niske temperature u maju primorale da odloži setvu.

Učesnice su takođe opisale vidljive promene u životnoj sredini, poput opadanja lišća sličnog onom u vreme jeseni, usled naglih temperaturnih promena, što ilustruje kako nestabilni klimatski uslovi utiču na razvoj poljoprivrednih useva i planiranje proizvodnje. Ove promene pogoršavaju sve veći izazovi vezani za upravljanje vodama, s obzirom da dugotrajne suše i neredovni obrasci padavina ograničavaju proizvodne kapacitete. Žene su naglasile potrebu za sistemima za skladištenje vode, navodnjavanje i podršku opštine, ističući da bi sistemi za navodnjavanje kap po kap osetno poboljšali kvalitet proizvodnje, ali i dalje ostaju finansijski nedostižni. Prema rečima jedne učesnice: „Trudimo se da štedimo vodu, izgradimo rezervoare, ali nam je potrebna podrška opštine“, dok je druga naglasila da odsustvo vlažnosti direktno utiče i na pri-nose useva i na otpornost na bolesti.

U međuvremenu, jedna poljoprivrednica je naglasila da težak teret neplaćenog rada u potpunosti pada na njena pleća, objašnjavajući: „U 6 ujutru zbrinjavam krave i kokoške, spremam doručak i ručak za svekra, svekru i decu, zatim odlazim na polje, vraćam se da pozavršavam kućne poslove i peglam, i tek onda ležem da spavam.“ Druga poljoprivrednica je naglasila da je promenjeni klimatski uslovi sada primoravaju da us-tane ranije, kako bi završila poslove na polju.

Sve ovo svedoči da se poljoprivrednice suočavaju sa nesrazmernim i sve većim obimom posla, kombinujući poljoprivredni rad sa pozamašnim neplaćenim oba-vezama brige i staranja o domaćinstvu. Porastom kli-matskih pritisaka, ove preklapajuće obaveze dodatno ograničavaju njihovo vreme za odmor i/ili učešće u procesima odlučivanja.

Istovremeno, poljoprivrednice su ukazale na nemo-gućnost pristupa praktičnoj obuci, poljoprivrednim savetodavnim uslugama i tehničkoj pomoći koja bi im omogućila da delotvornije odgovore na izazove vezane za klimatske promene. Učesnice su iznele da postoji izražena potreba da se dalje usmere o klimatski ot-pornim poljoprivrednim praksama, prirodnom lečenju bolesti i korišćenju moderne opreme, napominjući da su poljoprivredne sirovine skupe i da mnogim ženama

nedostaju potrebne veštine za rukovanje novom meh-anizacijom. Kao što je to jedna žena objasnila: „Ranije smo sadile ručno, sada se to radi mašinama, a žene ne znaju da ih koriste“, dok su druge ukazale na potrebu za podrškom agronoma kako bi znale šta da sade i kako da zaštite useve od klimatskih uticaja.

Gledano u celosti, ova iskustva naglašavaju da kli-matske promene, u kombinaciji sa ograničenom insti-tucionalnom podrškom, odsustvom obuke i nedovol-jnim pristupom tehnologiji, nesrazmerno pogađaju poljoprivrednice i ograničavaju njihovu sposobnost da se prilagode i izgrade svoju održivost u poljoprivred-nom sektoru.

Štaviše, kao dve međusobno povezane strukturne prepreke za pristup opštinskim subvencijama i kreditima, poljoprivrednice su prepoznale zahteve za sufinansiranje i ograničeno vlasništvo nad zemljištem. Obaveza da se obezbedi finansijski doprinos od 30% nesrazmerno pogađa žene, posebno one koje se bave poljoprivredom malog obima, koje često ne raspolažu uštedevinom niti imaju pristup formalnim finansijskim resursima. Ovu prepreku dodatno pojačava činjenica da se poljoprivredno zemljište prevashodno vodi na ime muškaraca, što ograničava sposobnost žena da se samostalno prijave za grantove, da obezbede za-jam ili ponude zalogu koju finansijske institucije traže.

Prema poslednjoj Anketi poljoprivrednih gazdinstava na Kosovu (2015), 95.1% poljoprivrednog zemljišta nal-azi se u posedu muškaraca, dok žene poseduju samo 4.9%. Iako nije dostupna novija anketa, studija koju je 2024. godine realizovala Mreža žena Kosova nalazi da je samo 3% anketiranih žena iz seoskih sredina izjavilo da ima poljoprivredno zemljište u svom posedu. Ovako upečatljiva razlika naglašava konstantne strukturne prepreke koje ograničavaju ekonomsku nezavisnost žena i njihovu moć odlučivanja u seoskim sredinama.⁹

Posledično, veliki broj poljoprivrednica biva isključe-no iz programa subvencija i mogućnosti kreditiranja, jačajući postojeće rodne neravnopravnosti u pristupu poljoprivrednoj podršci.

⁹ FAO. 2024. Rodni profil Kosova za poljoprivredu i ruralni život. Pripremila Mreža žena Kosova na Kosovu. Dostupno na: <https://doi.org/10.4060/cd1154en>

Preporuke:

Ovaj deo izveštaja konsoliduje nalaze iz prethodne analitičke dimenzije, sa ciljem da se osmisle praktične i rodno osetljive preporuke na nivou politike, čiji je cilj da smanje neravnopravnosti, ojačaju klimatsku održivost žena u poljoprivredi i pruže podršku opštinama u integrisanju rodno osetljivih i klimatski otpornih pristupa u njihove poljoprivredne strategije i šeme subvencija.

1 Ponovno osmišljavanje opštinskih šema subvencija za otklanjanje strukturnih barijera po poljoprivrednice

Opštine su dužne da preispitaju kriterijume podobnosti sa ciljem da smanje teret sufinansiranja za žene i male poljoprivrednike, na primer određivanjem nižih stopa sufinansiranja, fleksibilnih načina plaćanja ili stvaranjem posebnih pogodnosti namenjenih poljoprivrednim gazdinstvima na čelu sa ženama. Ove mere bi direktno odgovorile na strukturnu isključenost koja proizilazi iz ograničenog pristupa finansijskim resursima.

2 Institucionalizacija rodno osetljivog klimatskog upravljanja na opštinskom nivou

Opštine bi trebalo sistematski da prikupljaju i koriste podatke razvrstane po polu o prijavama za subvencije, odobrenjima i dodeljenim iznosima, kao i da integrišu rodne i klimatske pokazatelje u poljoprivredno planiranje i praćenje. Uspostavljanje jasnih mehanizama odgovornosti, kao što su godišnje revizije rodnog i klimatskog uticaja šema subvencija, osiguralo bi da su politike prilagođene na osnovu nalaza i da odgovaraju stvarnosti poljoprivrednica.

3 Institucionalizacija afirmativnih mera namenjenim poljoprivrednicama u propisima o subvencijama

Mehanizam dodatnih bodova za podnosiocice prijave ženskog pola, koji je stavljen u primenu u Opštini Podujevo, pokazao se efikasnim, s obzirom da su stope uspeha žena jednake ili veće od stopa uspeha muškaraca nakon što se prijave. Ova mera bi trebalo da bude formalno uključena u opštinsku Uredbu o kriterijumima i subvencijama i proširena na Opštinu Orahovac. Kodifikacija afirmativnih mera bi obezbedila kontinuitet mimo nivoa pojedinačnih uprava i ojačala pristup poljoprivrednica klimatski otpornim investicijama.

4 Institucionalizacija komisija uravnoteženog rodnog sastava za izradu i procenu subvencija

Obe opštine bi trebalo formalno da zahtevaju da sve radne grupe i komisije zadužene za izradu i procenu poziva za subvencije oslikavaju rodnu ravnotežu i uključe stručnjake iz oblasti rodnih i klimatskih pitanja. Odluke predsednika opština o imenovanju treba da budu vođene jasnim kriterijumima rodne ravnopravnosti, uključujući: usklađenost sa ovim kriterijumima na godišnjoj osnovi.

5 Integrisanje klimatske održivosti i rodne ravnopravnosti u osmišljavanje poziva za subvencije

Pozivi za subvencije treba jasno da daju prioritet klimatski otpornim investicijama koje odgovaraju na potrebe poljoprivrednica, kao što su sistemi za navodnjavanje kap po kap, infrastruktura za očuvanje vode, seme otporno na klimatske promene i mehanizmi malog obima. Ove investicije predstavljaju direktan odgovor na iskustva žena sa sušama, nepredvidivim vremenskim uslovima i opadajućim prinosima, i značajno bi ojačale njihov kapacitet da se prilagode klimatskim promenama, istovremeno poboljšavajući produktivnost i sigurnost prihoda.

6 Jačanje informisanja i ciljanog pristupa poljoprivrednica

Opštinske uprave za poljoprivredu bi trebalo da osmisle prilagođene komunikacione strategije kako bi se osiguralo da poljoprivrednice dobiju blagovremene, pristupačne i razumljive informacije o mogućnostima subvencija i podrške vezanim za klimatske promene. Ove strategije treba da uključuju informativne sesije u zajednici, pojednostavljene smernice za prijavu i direktnu komunikaciju putem ženskih udruženja, seoskih saveta i poljoprivrednih zadruga. Proaktivan pristup informacijama je od suštinske važnosti za prevaziđanje aktuelnih praznina u pristupu informacijama i digitalnih barijera koje su identifikovale same poljoprivrednice.

7 Proširenje poljoprivrednih klimatski osetljivih savetodavnih usluga namenjenih poljoprivrednicama

Opštine bi trebalo da uspostave ili ojačaju poljoprivredne savetodavne usluge posebno se osvrćući na poljoprivrednice i prilagođavanje klimatskim promenama. Ovo uključuje praktičnu i direktnu obuku o poljoprivrednim praksama otpornim na klimatske promene, upravljanju vodama, prirodnoj kontroli bolesti i korišćenju moderne opreme. Mobilne usluge agronoma i demonstracije na terenu mogu osigurati da tehnička podrška dopre do žena koje nemaju lak pristup centralizovanim centrima obuke.

8 Izgradnja finansijskih i digitalnih kapaciteta za klimatski otpornu poljoprivredu

Opštine bi, u saradnji sa finansijskim institucijama i organizacijama civilnog društva, trebalo da pruže ciljanu podršku za jačanje finansijskog znanja i digitalnih veština žena, uključujući obuku o pripremi zahteva za subvencije, upravljanju sufinansiranjem i pristupu kreditiranju. To bi smanjilo zavisnost od muških članova porodice i omogućilo bi ženama da se samostalnije uključe u klimatski pametna poljoprivredna ulaganja.

9 Obe opštine treba da uključe formalnu rodnu analizu u svoje budžetske okvire i da uz godišnji budžet objave i prateću izjavu o rodno odgovornom budžetu, koja bi navodila jasne ciljeve odgovora na identifikovane neravnopravnosti, kao i pokazatelje, polazne vrednosti i namernane ciljeve. Ovo bi potpomoglo ciljano dodeljivanje subvencija ženama, ojačalo bi praćenje i povećalo transparentnost i snošenje odgovornosti.

Zaključak

Ova analiza je razmotrila rodne nejednakosti i mogućnosti u poljoprivrednom sektoru koje proizilaze iz klimatskih promena u opštinama Podujevo i Orahovac. Analiza procenjuje kako opštinski programi subvencija, socio-kulturne norme i prakse, kao i institucionalne prakse, utiču na kapacitet poljoprivrednica da se prilagode klimatskim opasnostima i promenama u životnoj sredini.

Nalazi ukazuju na kontinuirane rodne nejednakosti u sva četiri dimenzije analize. Poljoprivrednice se i dalje suočavaju sa strukturnim nedostacima, ne zbog nedostatka veština, motivacije ili posvećenosti poljoprivredi, već kao rezultat sistemskih barijera ukorenjenih u opštinskim institucionalnim postupcima i kulturi. Ove prepreke uključuju restriktivne kriterijume finansijske podobnosti, nejednak pristup zemljištu i proizvodnim sredstvima, ograničenu zastupljenost u procesima odlučivanja i nerazmerno opterećenje kroz obavljanje neplaćenog rada staranja i obavljanja kućnih poslova, što ograničava mogućnosti žena da ostvare koristi od mehanizama javne podrške.

Analiza takođe ukazuje na jasan jaz u političkim odgovorima na opštinskom nivou, s obzirom da prilagođavanje klimatskim promenama nije direktno obuhvaćeno programima poljoprivrednih subvencija. Uprkos povećanim klimatskim opasnostima, strukture grantova i vremenski rokovi primene ostaju prevashodno nepromenjeni. Ovo odsustvo dinamike u donošenju politika ograničava kapacitete prilagođavanja i nosi opasnost da ojača postojeće rodne neravnopravnosti u pristupu resursima, produktivnosti i sigurnosti prihoda.

Generalno, integrisanje rodno i klimatski osetljivih pristupa u lokalne poljoprivredne politike je od suštinskog značaja za unapređenje održivog poljoprivrednog razvoja. Lokalne vlasti mogu stvoriti inkluzivnije i podsticajnije političko okruženje odgovaranjem na nejednakosti u zastupanju, pristupu resursima i institucionalnom priznavanju neplaćenog rada. Takav pristup će osigurati da i žene i muškarci poljoprivrednici budu u ravnopravnoj poziciji da se prilagode klimatskim promenama, doprinesu poljoprivrednom rastu i ostvare koristi od javnih investicija.

Preporuke predstavljene u ovoj analizi daju praktičan plan za dalje postupanje na opštinskom nivou. Iste su usredsređene na reformu kriterijuma za dodelu subvencija, jačanje učešća žena u odlučivanju, poboljšanje pristupa finansijskim i tehničkim resursima i prikupljanje rodno osetljivih podataka. Gledane u celosti, ove mere imaju za cilj da unaprede rodnu ravnopravnost integrisanjem rodne perspektive u klimatski prihvatljive poljoprivredne politike, jačajući njihov kapacitet prilagođavanja i dugoročnu održivost poljoprivrednog sektora u Podujevu i Orahovcu.

PRILOG I: Pitanja za diskusije u fokus grupi

1. Iskustvo u poljoprivredi

- a) Recite nam kratko o poljoprivrednoj delatnosti kojom se bavite.
- b) Koliko godina obrađujete zemlju i šta uzgajate?

2. Klimatske promene

- a) Da li ste primetili neke promene u vremenskim uslovima u poslednjih nekoliko godina?
- b) Kako doživljavate ove klimatske promene na vašem gazdinstvu i u svakodnevnom životu?
- c) Kako su ove promene uticale na vaše prinose i prihode?

3. Specifični izazovi i uloga žena

- a) Koji su najveći izazovi sa kojima ste se susreli poslednjih godina kao posledica klimatskih promena (npr. suša, nestašica vode, prekomerne padavine/poplave, bolesti biljaka ili stoke)?
- b) Kako ova situacija utiče na vašu ulogu i odgovornosti kao žene u porodici i zajednici?
- c) Da li smatrate da se glas poljoprivrednica čuje kada se u vašoj zajednici raspravlja o poljoprivrednoj i klimatskoj politici?

4. Pristup subvencijama i prepreke za učešće

- a) Koliko vremena imate na raspolaganju da popunite obrasce za subvencije (jedan ili dva dana, ili vas u tome sprečavaju drugi poslovi i porodične obaveze)?
- b) Da li raspolazete potrebnim znanjem da popunite prijavu?

- c) Da li vam se ikada desilo da niste uspeali da se prijavite za određeni opštinski projekat s obzirom da niste imali vremena da ga realizujete (npr. zbog obaveze brige o deci)?
- d) Da li ste u pozivima za subvencije identifikovali neke kriterijume koji su vas automatski isključili iz konkursa?
- e) Da li vas je opština ikada konsultovala tokom izrade poziva za subvencije?
- f) Da li ste imali potrebna sredstva ili finansije, u slučajevima gde su smernice zahtevale vlasništvo ili sufinansiranje za dobijanje subvencija?

5. Strategije korišćene za prilagođavanje klimatskim promenama

- a) Koje strategije koristite kako biste se izborili sa ovim promenama?
- b) Kako pokušavate da prevaziđete ove izazove?
- c) Da li ste dobili bilo kakvu podršku od vaše opštine, nadležnog ministarstva ili drugih organizacija za suočavanje sa posledicama klimatskih promena?
- d) Da li ste imali pristup informacijama, obuci ili savetima o održivoj poljoprivredi ili prilagođavanju klimatskim promenama?

6. Potrebe i preporuke

- a) Kakav vid konkretne podrške bi vam najviše pomogao da se izborite sa klimatskim promenama (npr. grantovi, tehnologija, otporno seme, obuka)?
- b) Da li ste zainteresovani da se pridružite mreži, grupi ili zadrugi za uzajamnu podršku i razmenu iskustava?

PRILOG II: Pitanja za usmeravanje polustrukturiranih intervjuja sa opštinama

A. Pristup subvencijama i kriterijumi podobnosti

1. Koji su glavni kriterijumi za dobijanje poljoprivrednih subvencija ili grantova u ovoj opštini?
2. Da li ste identifikovali neke kriterijume (npr. vlasništvo nad zemljištem, zahtevi za sufinansiranje) koji nenamerno mogu da isključe žene ili poljoprivrednice u malom obimu?

B. Proces prijavljivanja i administrativno opterećenje

3. Koliko je proces prijavljivanja za subvencije pristupačan (npr. dokumentacija, digitalni pristup)? Da li ste dobili povratne informacije o preprekama sa kojima se podnosioci prijave suočavaju?
4. Da li se pruža bilo kakav vid pomoći poljoprivrednicima koji imaju poteškoća sa popunjavanjem prijava usled nedovoljnog vremena ili tehničkog znanja?

C. Rodno odgovorno budžetiranje i institucionalna podrška

5. Da li se rodna dimenzija uzima u obzir prilikom finansijskog planiranja i dodele poljoprivrednih subvencija?
6. Da li je uprava sprovela neku procenu ili analizu dodele subvencija po polu?

